

Гаврютіна Марта. Співвідношення тілобудови, темпераменту і характеру в теорії Е. Кречмера

Проаналізовано теорії темпераменту та емпірично перевірено гіпотезу про наявність зв'язку між темпераментом та тілобудовою людини. Актуальність дослідження зумовлена тим, що у людей часто виникають проблеми з правильним визначенням типу темпераменту та особливостей характеру іншої особи. Але кожна особистість має підсвідомі механізми визначення особливостей внутрішнього світу іншої людини за критерієм зовнішності.

Ключові слова: темперамент, тілобудова, астенична, атлетична, пікнічна, диспластична тілобудови, циклотимічний, шизотимічний типи темпераменту у теорії Ернеста Кречмера.

Тілобудова - пропорції і особливості частин тіла, а також особливості розвитку кісткової, жирової і м'язової тканин. Темперамент - вроджена (біологічно зумовлена) і мало змінна властивість людської психіки, що визначає реакцію людини на інших людей та на обставини.

Чи не найпоширенішою конституційною теорією особистості є теорія Ернеста Кречмера (1888-1964) - німецького психіатра і психолога, який за свою роботу «Будова тіла і характер» (1921) в 1929 році був номінований на Нобелівську премію в номінації «Психологія або медицина» [5].

Небылицын В. Д. Актуальные проблемы дифференциальной психофизиологии. // Психология индивидуальных различий. Хрестоматия. - М., 2000. - 336 с., с.23-50].

У своїй праці «Будова тіла і характер» Кречмер виділяє такі типи будови тіла: *астеничну, атлетичну, пікнічну*. Ці типи тіла зустрічаються у чоловіків та жінок, але при слабшій диференціації жіночого тіла яскраві представники у жінок бувають набагато рідше. У повсякденному житті ці

типи зустрічаються всюди. Самі по собі вони не мають в собі нічого хворобливого, але свідчать про деякі нормально-біологічні схильності, із яких лише невелика частина досягнула патологічного завершення в психіатричній області [6. Кречмер Э. Теория темпераментов. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1839.html>.]. Поряд з цими головними типами існують невеликі групи, які об'єднуються під спільною назвою «диспластичні спеціальні типи», оскільки вони є сильним відхиленням від середнього типу тілобудови.

Конституційна характеристика представників різних типів тілобудови:

Астенічний тип – це худі люди, які здаються вищими, ніж вони є насправді, з вузькими плечима, худими руками і ногами, з тонкими кистями, довгою, вузькою, плоскою грудною кліткою, без живота. У чоловіків спостерігається відставання ваги тіла від його висоти і об'єму грудей від об'єму стегон. [3. Кречмер Э. Теория темпераментов / Кречмер Э. - М.: «Психология индивидуальных различий. Хрестоматия». - 2000. - 200 с., с. 53]

Атлетичний тип – характеризується сильним розвитком скелету, мускулатури [2. Кречмер Э. Строение тела и характер / Кречмер Э. - М.: Государственное издательство, 1930. - 183с., с. 60-63]. Загальний вигляд представників атлетичного типу: люди середнього або високого зросту з особливо широкими плечима, широкою грудною кліткою, пружним животом; форма тулуба звужується донизу, так, що таз разом з ногами в порівнянні з верхніми частинами тіла іноді здаються худими. Спостерігається тонкий жировий шар. Ріст тіла вищий за середній: зріст більше 180 сантиметрів зустрічається нерідко.

Пікнічний тип – відмінності у пікніків різних вікових груп значно більші, ніж в інших типах. Ці відмінності наперед залежать від жирового слою і зумовленої ним форми грудної клітки. У молодому віці пікнік може сприйматись за атлетик [2. Кречмер Э. Строение тела и характер / Кречмер Э. - М.: Государственное издательство, 1930. - 183с., с. 113-115].

Важливе значення в диференціально-діагностичному сенсі має співвідношення між шириною плечей і об'ємом грудної клітини, яке виражається в тому, що пікнік по розмірах плечей відстає від атлетика, але по об'єму грудей його перевершує. Пікнічна будова тіла у жінок модифікується. Жир відкладається головним чином на торсі, але його більше на грудях і стегнах. Забарвлення шкіри помітне переважно на щоках і носі. У літніх індивідів часто є невеликі судини шкіри, що просвічуються у вигляді червоних жилок на щоках і носі [2. Кречмер Э. Строение тела и характер / Кречмер Э. - М.: Государственное издательство, 1930. - 183с., с. 95].

Психологічні характеристики представників різних типів темпераменту в теорії Е. Кречмера. Для наочності всі ознаки Кречмер розділив на три групи [2.

Кречмер Э. Строение тела и характер / Кречмер Э. - М.: Государственное издательство, 1930. - 183с., с. 135-163].

У **циклотиміків** спостерігаються такі ознаки темпераменту: товарищність, добросердечність, ласкавість, душевність; веселість, дотепність, гарячість; м'якість, вразливість. Циклотиміки рідко завдають значну шкоду іншим, швидко спалахують, але і швидко стають знову добрими, на них важко образитися.

Поряд з товарищкими натурами серед циклотиміків, особливо з депресивним забарвленням, можна знайти ввічливих інтровертів, спокійних, що живуть споглядальним життям. Їх відрізняє від шизоїдів відсутність будь-якої внутрішньої антипатії або ворожого небажання спілкуватися з людьми, але інтровертам властива похмурість, іноді також боязкість і схильність до почуття неповноцінності. Якщо з ними намагаються спілкуватися, то вони ласкаві, природні та доступні, мають вузьке коло знайомих і друзів [3. Кречмер Э. Теория темпераментов / Кречмер Э. - М.: «Психология индивидуальных различий. Хрестоматия». - 2000. - 200 с., с. 146-148].

Психологічні особливості представників **шизотимічного** типу темпераменту: а) нетоварищність, стриманість, серйозність (позбавленість почуття гумору), дивакуватість; б) сором'язливість, боязливість, тонке відчуття навколиш-

нього світу, сентиментальність, нервозність, збудженість, любов до книги і природи; в) слухняність, чесність, байдужість, тупість, низький рівень інтелекту [3. Кречмер Э. Теория темпераментов / Кречмер Э. - М.: «Психология индивидуальных различий. Хрестоматия». - 2000. - 200 с., с. 154]. Важливими ознаками шизотимічного темпераменту є *надмірна роздратованість* (якщо циклоїдна крива темпераменту хвилеподібна, то шизоїдна – стрибачою); *аутизм* – замикаються в собі, прагнуть уникати будь-яких зовнішніх подразників, щоб заглибитись у світ своїх думок. Шизоїди товаришують з одним товаришем [2. Кречмер Э. Строение тела и характер / Кречмер Э. - М.: Государственное издательство, 1930. - 183с.; 3. Кречмер Э. Теория темпераментов / Кречмер Э. - М.: «Психология индивидуальных различий. Хрестоматия». - 2000. - 200 с., с. 189-194].

Для того, щоб підтвердити чи спростувати гіпотезу про наявність зв'язку між тілобудовою і темпераментом, нами було проведено дослідження, у якому взяли участь 20 студентів, віком від 18 до 21 року. Використали дві анкети «Антропометричні виміри» та «Тип тілобудови» і дві методики – «Тест діагностики темпераменту» Айзенка та Опитувальник К. Леонгарда - Г. Шмішека «Діагностика типу акцентуації характеру».

За результатами дослідження були отримані наступні результати:

Кількість астеніків серед усіх респондентів становить 45%, з них 20% - чоловічої статі та 25% - жіночої із загальної кількості досліджуваних. Кількість атлетиків становить 30%, з них 25% чоловічої статі та 5% жіночої із загальної кількості досліджуваних. Кількість пікніків становить 25%, з них 5% чоловічої статі та 20% жіночої із загальної кількості досліджуваних.

Із високою педантичною акцентуацією астеніків не виявлено; атлетиків 17%, пікніків – 60%. Застрягаючий тип акцентуації виявлено у 22% астеніків, 50% атлетиків та 20% пікніків. Збуджений тип акцентуації спостерігається у 33% астеніків, 50% атлетиків та 40% пікніків. Гіпертимічний тип акцентуації виявлено у 11% астеніків, 83% атлетиків та 60%

пiкнiкiв. Дистимний тип акцентуацiї виражений у 33% астенiкiв, 33% атлетикiв та 0% пiкнiкiв. Тривожний тип акцентуацiї виявлено у 0% астенiкiв, 0% атлетикiв та 20% пiкнiкiв. Циклотимний тип акцентуацiї спостерiгається у 0% астенiкiв, 17% атлетикiв та 83% пiкнiкiв. Екзальтований тип акцентуацiї виражений у 56% астенiкiв, 33% атлетикiв, 40% пiкнiкiв. Емотивний тип акцентуацiї виявлено у 33% астенiкiв, 17% атлетикiв та 80% пiкнiкiв. Демонстративний тип акцентуацiї виявлено у 56% астенiкiв, 67% атлетикiв та 60% пiкнiкiв.

Натомiсть кореляцiйний аналiз показав, що кореляцiя мiж тiлобудовою i акцентуацiями характеру майже не спостерiгається.

Так, тiлобудова корелює з педантичнiстю на 0,38; iз застряганням на 0,12; iз збудженiстю на 0,09; iз гiпертимнiстю на 0,33; iз дистимнiстю на 0,51; з тривожнiстю на 0,15; з циклотимчiстю на 0,77; iз екзальтованiстю на 0,25; iз емотивнiстю на 0,4, iз демонстративнiстю на 0,2.

Тобто спостерiгається кореляцiя лише мiж тiлобудовою та циклотимчiною акцентуацiєю, про що i заявляв у своїх працях Е. Кречмер, наголошуючи на тому, що бiльшiсть пiкнiкiв – особи з циклотимним темпераментом.

Серед астенiкiв кiлькiсть представникiв сангвiнiчного типу темпераменту становить 11%, холеричного – не виявлено, флегматичного – 11%, а меланхолiйного – 78%. Серед атлетикiв представниками сангвiнiчного типу темпераменту є 83% дослiджуваних, холеричного – 17%, флегматичного – не виявлено, меланхолiйного – 0%. Серед пiкнiкiв представникiв сангвiнiчного типу темпераменту не виявлено, холеричного – 80%, флегматичного – 20%, меланхолiйного – жодного.

Кореляцiйний аналiз показав, що iснує пряма кореляцiя мiж тiлобудовою та темпераментом – показник кореляцiї становить 0,72.

Отже, зважаючи на отриманi данi, можна дiйти до висновку, що iснує вплив тiлобудови на темперамент та частково на характер особистостi. Так, зважаючи на кореляцiйний аналiз, варто зазначити, що серед пiкнiкiв значно частiше, нiж серед представникiв iнших типiв тiло-

будови спостерігається циклотимічний тип акцентуації. У ході даного дослідження спостерігається і залежність темпераменту особистості від типу її тілобудови: серед астеників найбільша кількість меланхоліків, серед атлетиків – сангвініків, а з-поміж пікніків – холериків, що ще раз підтверджує теорію Е. Кречмера про вплив тілобудови на характер та темперамент особистості.

Список джерел:

1. Анастаси А. Дифференциальная психология. Индивидуальные и групповые различия в поведении. / А. Анастаси. - М.: ЭКСМО - Пресс. - 2001. - 256 с.
2. Кречмер Э. Строение тела и характер / Кречмер Э. - М.: Государственное издательство, 1930. - 183с.
3. Кречмер Э. Теория темпераментов / Кречмер Э. - М.: «Психология индивидуальных различий. Хрестоматия». - 2000. - 200 с.
4. Леонгард К «Акцентуированные личности». /К. Леонгард / М. - Изд-во Феникс. - 2000. - 544 с.
5. Небылицын В. Д. Актуальные проблемы дифференциальной психофизиологии. // Психология индивидуальных различий. Хрестоматия. - М., 2000. - 336 с.
6. Кречмер Э. Теория темпераментов. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1839.html>.
7. Кречмер Э. Циклоиды, шизоиды и психэстетическая пропорция. К вопросу о цели и теле научного знания. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ernst-krechmer-tsikloidy-shizoidy-i-psihesteticheskaya-proporciya-k-voprosu-o-tseli-i-tele-nauchnogo-znaniya>.

@ Гаврютіна Марта. Стаття надійшла 4 березня 2018 р.